

играть ключевую роль в микрокредитовании сельскохозяйственного производства, а в будущем должны стать надежным основанием для создания кооперативных банков в Украине.

Кредитование, малые и средние предприятия, аграрное производство, коммерческие банки, кредитные союзы.

The modern are considered tendencies and feature of crediting of small and middle agricultural enterprises due to commercial banks.

It is suggested for expansion of volumes of crediting to develop new financial institucii - credit unions which must play a key role in mikrocredituvanni of agricultural production, and in the future must become reliable foundation for creation of cooperative banks in Ukraine.

Crediting, small and middle enterprises, agrarian production, commercial jars, credit unions.

УДК 336.77:631.11

МЕХАНІЗМ ЗАЛУЧЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Н. В. Бондаренко, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва***

Досліджено механізми залучення, структуру та умови одержання банківських кредитів сільськогосподарськими підприємствами. Проаналізовано різні методи надання кредитів, визначено особливості кредитування підприємств щодо надання позики в індивідуальному порядку.

Кредит, кредитні відносини, овердрафт, строковий кредит, відновлювана кредитна лінія, невідновлювана кредитна лінія, кредитне забезпечення, облікова ставка.

У системі ринкової економіки поточна діяльність сільськогосподарських підприємств неможлива без періодичного залучення різноманітних форм кредитів, що пов'язано з необхідністю забезпечення безперервного процесу відтворення, тимчасовим вивільненням коштів у одних підприємствах і появою потреби в них у інших.

При цьому виникнення кредитних відносин зумовлюється узгодженням щодо відстрочки платежу шляхом укладання кредитної угоди між суб'єктами кредитних відносин, а не самим фактом розбіжності у часі при відвантаженні та оплаті товару. Мотивом появи кредитних

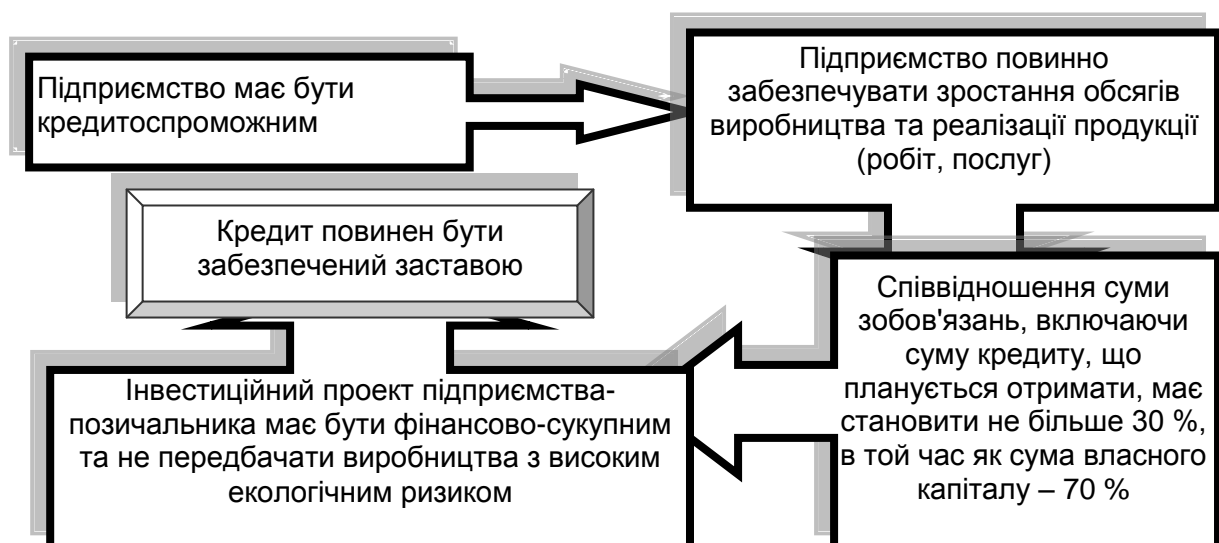
відносин є не тільки оборот, нині вони можуть виникати за кожної фінансової чи економічної операції, що пов'язана із заборгованістю при цій операції одного з учасників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика банківського кредитування діяльності сільськогосподарських підприємств знайшла своє відображення у дослідженнях провідних вітчизняних науковців, зокрема В. Г. Андрійчука, В. М. Алексійчука, О. Є. Гудзь, І. С. Гуцала, М. Я. Дем'яненко, Н. В. Захараш, С. М. Колотухи, В. Д. Лагутіна, Л. О. Мармуль, М. Й. Малика, О. О. Непочатенко, Ю. О. Нестерчук, П. Т. Саблука, М. І. Савлука, А. В. Сомик, Н. С. Танклевської, Г. М. Терещенко та ін.

Враховуючи важливість і практичну значимість попередніх напрацювань, слід зазначити, що питання поліпшення банківського кредитування сільськогосподарських підприємств потребують подальших досліджень. Важливого значення набуває розробка нових перспективних продуктів кредитування, забезпечення доступності та прозорості програм кредитного забезпечення. Це зумовлює актуальність і значимість теми дослідження та визначає його мету.

Мета дослідження – проведення аналізу банківського кредитування та виявлення найпривабливіших методів надання позичених ресурсів у період міжсезонного простою та сезонного зменшення обсягів виробництва сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Існують, поряд з об'єктивною причиною, характерні основи виникнення і функціонування кредитних відносин, які зумовлені необхідністю забезпечення безперервності процесу відновлення. Виникнення кредитних відносин між підприємствами й банками можливе лише за визначених умов. Тобто кредитор повинен бути так само зацікавлений у видачі кредиту, як і підприємство-позичальник – в його одержанні. У свою чергу, у процесі оцінки діяльності позичальника, банк ставить до останнього певні вимоги (рис. 1).

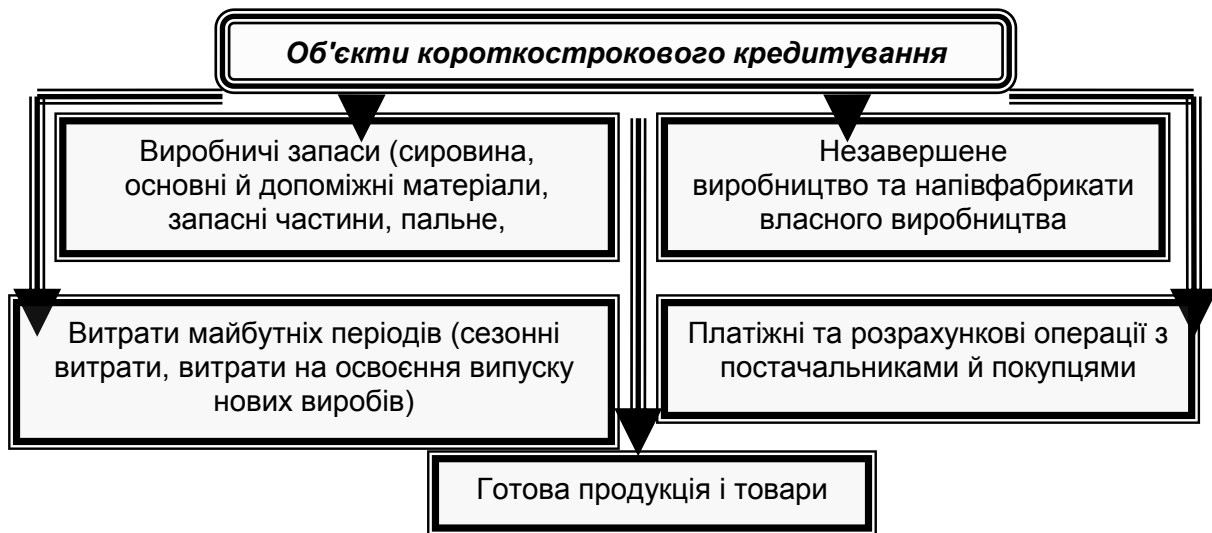

Рис. 1. Вимоги банку при оцінці діяльності підприємства

Дотримання позичальником умов, поставлених банком, свідчить про належну координацію діяльності підприємства нині та перспективний оптимальний розвиток у подальшому.

У зв'язку з прискоренням темпів збільшення обсягів виробництва, невеликою платоспроможністю покупців, некомплектністю постачання, ускладненнями, пов'язаними з транспортуванням, спричиняють виникнення наднормативних запасів готової продукції та незавершеного виробництва, які можуть створюватися на підприємствах .

У період міжсезонного простою та сезонного зменшення обсягів виробництва, витрати тимчасово не покриваються виручкою від реалізації продукції, тоді банківські установи надають у склад витрат майбутніх періодів сільськогосподарським підприємствам позички на покриття сезонних витрат. (рис. 2).

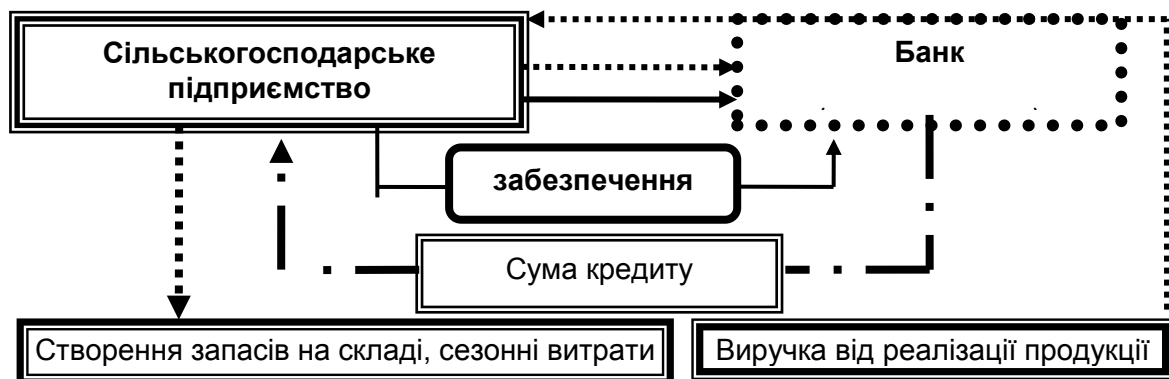

Рис. 2. Основні об'єкти короткострокового кредитування сільськогосподарських підприємств

Для раціонального визначення об'єкта кредитування доцільним є проведення планування потреби в кредиті. Після проведення розрахунків потреби підприємства в кредитних ресурсах визначають період їх залучення. Період залучення кредитів – це час з моменту надання банківського кредиту до моменту його повного погашення та виплати відсотків за користування. Сам період залучення кредиту визначається банком. Практика свідчить, що нині в Україні, у зв'язку з високою інфляцією, цей строк не перевищує трьох місяців.

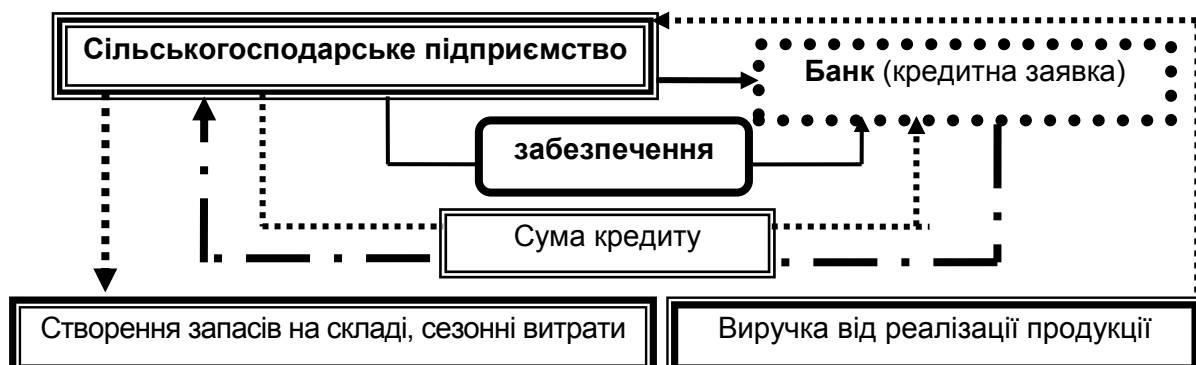
Характерною особливістю кредитування підприємств є питання щодо надання позики щоразу в індивідуальному порядку, тобто кредит надається на певний строк у декілька тижнів, місяців або років і пов'язаний з потребами позичальника в грошових коштах для фінансування цільової потреби. Частка банківських кредитів суб'єктам господарської діяльності у загальному обсязі таких позик перевищує 50

%. Також позики в межах заздалегідь визначеного ліміту кредитування, які надаються банком позичальнику, видаються на певний період часу для покриття його потреби в короткострокових коштах. Такий метод кредитування називається кредитною лінією. Коли позичальник відкриває кредитну лінію, то для банку це означає взяти на себе зобов'язання, при наданні коштів. У банківській практиці [2, 3] виокремлюють два види кредитних ліній: невідновлювану (рис. 3) та відновлювану (револьверну) (рис. 4). При відкритті невідновлюваної кредитної лінії встановлюється ліміт кредитування, тобто банк зобов'язується надати позику у заздалегідь обумовлених розмірах на визначений строк.

Рис. 3. Схема здійснення кредитування за невідновлюваною кредитною лінією

Відкриття відновлюваної (револьверної) кредитної лінії дозволяє підприємству-позичальнику отримати позику у межах встановленого ліміту, погасити всю її суму (або частину суми) і автоматично отримати повторно кредит у межах терміну дії кредитної лінії. Відновлювана кредитна лінія є більш гнучкою формою кредитування і нерідко надається без спеціального забезпечення. Залежно від характеру зобов'язань банку слід розрізняти підтверджену та обов'язкову кредитні лінії.

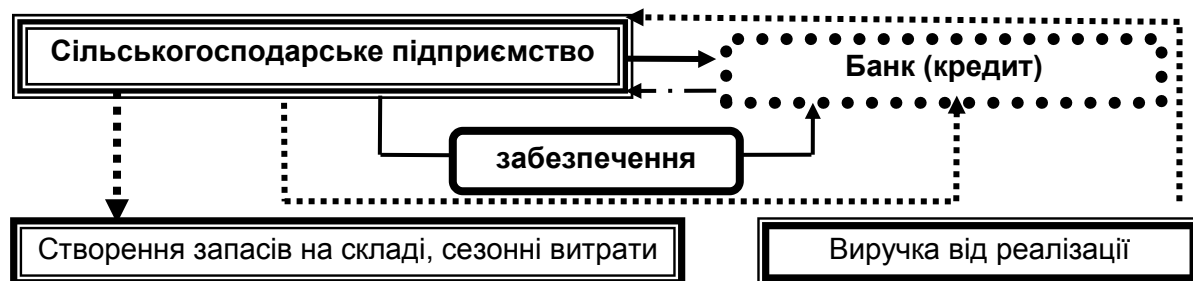
Рис. 4. Схема здійснення кредитування за відновлюваною кредитною лінією

Підтверджена кредитна лінія передбачає домовленість щодо наміру

банку кредитувати і не є офіційним зобов'язанням банку. Останній зобов'язується надати позику згідно з заявкою клієнта лише у невідкладному випадку, тому клієнт малозацікавлений в такій кредитній лінії і використовує її лише як гарантію за позику, яку надає інший кредитор. Ставка відсотка за такою кредитною лінією може заздалегідь не визначатися. Такі зобов'язання не враховуються навіть за балансом, а підлягають лише позасистемному обліку.

Обов'язкова кредитна лінія, як правило, виступає у формі кредитного договору, відповідно до якого банк зобов'язується у письмовій формі кредитувати клієнта на його прохання відповідно до термінів та умов. Банк може відмовити у кредитуванні лише у разі, коли виявить реальне погіршення фінансового стану позичальника або порушення ним умов кредитної угоди. При відкритті такої кредитної лінії банк отримує комісію або від суми зобов'язання, або від його частини, яка не використана позичальником.

Нині комерційні банки переважно використовують метод індивідуального підходу до клієнта при видачі кожної окремої позики, а метод відкриття кредитної лінії практикують у відносинах із позичальниками, які мають надійну репутацію (рис. 5). Строковий кредит є найпоширенішим інструментом, який використовується банком для фінансування поточної діяльності сільськогосподарських підприємств. У діяльності підприємств нерідко виникають ситуації, коли через касові розриви оборот зупиняється і блокується діяльність підприємства.

Рис. 5. Схема здійснення кредитування за строковим кредитом

На складах нагромаджуються значні надлишки продукції, через невчасний розрахунок позичальників виникає дебіторська заборгованість. Проблема обігових коштів може виникнути і під час непередбаченої закупівлі товару чи сировини. Дефіцит коштів – це загальна проблема для більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Як зазначалось, складнощі, пов'язані з обіговими коштами, були, є і будуть, незалежно від кризових явищ сьогодення.

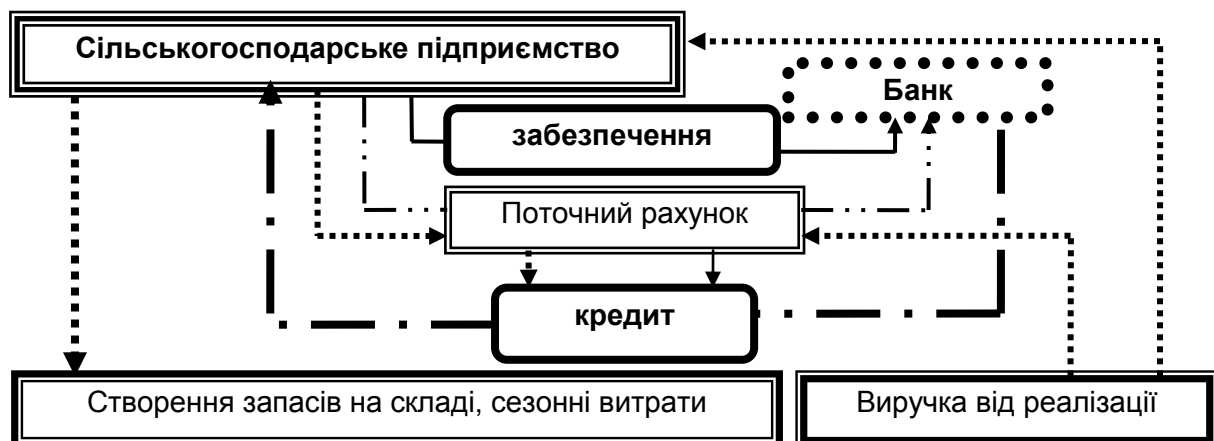
У вітчизняній літературі доволі часто можна зустріти опис механізму кредитування за контокорентним рахунком [1 – 4]. Однак не існує жодного нормативного документа Національного банку України, в якому б згадувався термін контокорент. В описах механізмів кредитування у зарубіжних літературних джерелах він також не згадується.

Контокорентний рахунок визначається як єдиний рахунок, на якому обліковуються всі операції банку з визначеним клієнтом, тобто надходження та списання власних коштів клієнта, а також видача та погашення кредиту. Слід зазначити, що цей механізм кредитування практично ідентичний визначенню овердрафт.

Овердрафт – це короткостроковий кредит у межах встановленого ліміту, що дозволяє здійснювати розрахунки, коли коштів на поточному рахунку недостатньо. Банк поповнює поточний рахунок підприємства на суму, що затверджена при підписанні угоди з овердрафту. Сільськогосподарське підприємство має змогу сплатити важливі для нього рахунки. У такому випадку банк списує в повному обсязі, тобто автоматично надає клієнту кредит на суму, що перевищує залишок його власних коштів. Кредитні ресурси в межах встановленого ліміту надаються миттєво, тому часові ризики можна врахувати. Дослідження свідчать, що овердрафт нині найчастіше використовують підприємства, діяльність яких пов'язана з виробництвом, переробкою, оптовою та роздрібною торгівлею мінеральними добривами, насінням, тобто товарами на які є постійний попит у підприємств.

Кредитні кошти з овердрафту не використовують на фінансування інвестицій у виробництво, оскільки цей кредит є короткостроковим, і його основним призначенням є покриття касових розривів.

У процесі овердрафтного кредитування здійснюється відображення операцій на двох різних рахунках – поточному рахунку клієнта та, у випадку фактичного надання овердрафту і його погашення, – на кредитному рахунку банку. Таким чином, контокорентний рахунок повністю замінюється овердрафтом як у вітчизняній, так і в закордонній практиці (рис. 6).

Рис. 6. Схема здійснення кредитування за овердрафтом

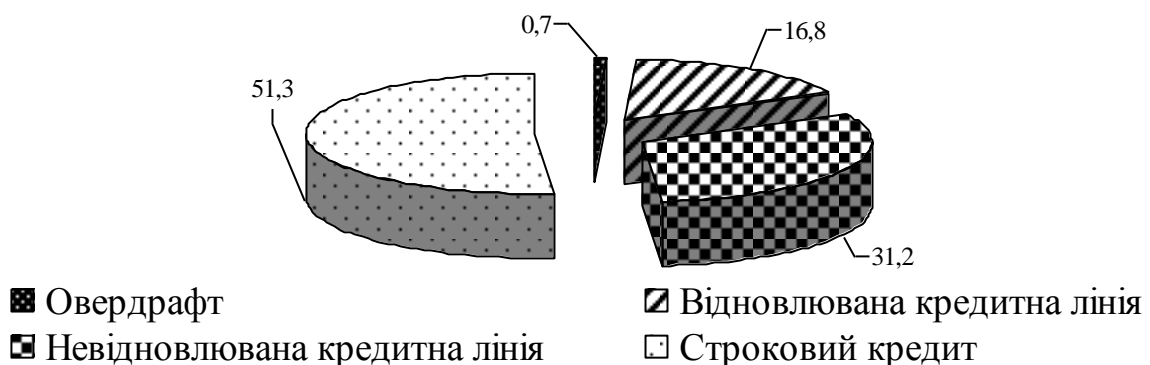
Кредитування рахунку через надання овердрафту здійснюється відповідно до виникнення поточної потреби, за вимогою, за оборотом. Безсумнівно, існує схожість між овердрафтом і кредитною лінією. Спільним у цих механізмах кредитування є те, що вони передбачають встановлення терміну користування кредитом, ліміту кредитування,

відсоткових ставок за кредит та окремої плати за відкриття ліміту. Однак за кредитною лінією зазвичай складається графік одержання кредиту і за його порушення на клієнта покладається матеріальна відповідальність. Овердрафт же за своєю суттю являє собою «швидку допомогу» банку своєму клієнтові і, відповідно, передбачити заздалегідь, коли в ній виникне потреба, неможливо.

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що овердрафт є найгнучкішим методом кредитування, хоча у вітчизняній практиці надання незабезпечених кредитів є непопулярним. У разі фінансуванні поточної діяльності сільськогосподарських підприємств комерційні банки України зазвичай перевагу надають строковим кредитам та невідновлюваній кредитній лінії.

Переважає більшість вітчизняних сільськогосподарських підприємств користуються строковими кредитами терміном до одного року (рис. 7). Вони є найвигіднішими для банків, тому що строк кредиту становить 12 місяців і забезпечує один виробничий цикл (тобто сільськогосподарське підприємство не може здійснити більше одного обороту кредитних коштів) та, водночас, мінімізує ризики неповернення позики. Крім того, при наданні строкового кредиту вся сума позики перераховується одним траншем на поточний рахунок підприємства, а повернення позики відбувається щомісячно рівними частинами. Невідновлювана кредитна лінія надається частинами згідно з платіжними дорученнями позичальника безпосередньо з кредитного рахунка на рахунки постачальника чи на поточний рахунок підприємства, а погашення відбувається, як правило, в останні три місяці кредитування.

Проте з позицій сільськогосподарського підприємства строковий кредит є невигідним тому, що збільшує витрати підприємства, пов'язані з обслуговуванням кредиту, а невідновлювана кредитна лінія – неможливістю відновлення фінансування за умови повного чи часткового погашення останніх.

Рис. 7. Структура короткострокових кредитів за методами надання сільськогосподарським підприємствам у середньому за 2011–2013 р.

Досліджуючи стан кредитування сільськогосподарських підприємств Черкаської області, слід констатувати, що залучення ними кредитних ресурсів відбувалося у вигляді кредитної лінії.

Умови отримання кредитної лінії сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області

Умова	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Відсоткова ставка,% (середня)	17-24 (20,5)	17-24 (20,5)	17-22 (19,5)
Середня облікова ставка НБУ,%	8	7,5	6,5
Термін дії	До 1 року та більше		
Мета кредитування	Поточна діяльність (пальне, мінеральні добрива, посадковий матеріал, засоби захисту)		
Забезпечення кредиту	1:2,5	1:2	1:2
Сума, грн.	До 1 млн грн та більше		
Тривалість, днів	312	368	456
Застава	Майбутній урожай, тварини на вирощуванні та відгодівлі, основні засоби		
Послуги страхування	Обов'язкові		
Сплата кредиту	Частинами		

У 2010 році кредитування їх діяльності майже не відбувалося. У зв'язку зі скороченням програм кредитування за фінансової кризи відбулося різке зниження сум залучених ресурсів, що призвело до різкого погіршення рівня кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників. Аналізуючи умови отримання сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області банківських кредитів слід зосередити увагу на стабільному рівня середньої відсоткової ставки (від 20,5 % у 2011 році до 19,5% у 2013 році), які залишаються досить високими.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті порівняння основних характеристик та видів кредиту слід відзначити перевагу відновлюваної кредитної лінії за всіма згаданими ознаками: більш тривалий термін дії, вигідна відсоткова ставка, гнучкість у використанні, низькі фінансові витрати, пов'язані з обслуговуванням, мінімальні затрати часу на оформлення та оптимальний графік погашення кредиту. Кредитне забезпечення – це система заходів, спрямованих на задоволення потреб сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах на певний період часу. Пріоритетними напрямками розвитку цієї системи вважаємо розбудову кредитних інституцій та кредитної інфраструктури, розвиток кредитної кооперації, застосування нових, нетрадиційних для сільськогосподарських підприємств видів кредиту, поліпшення банківського обслуговування, удосконалення державної підтримки кредитування сільськогосподарських підприємств.

Список літератури

1. Кірейцев Г. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Кірейцев Г., Виговська Н., Петрук О.. – Житомир: ЖІТІ, 2002. – 272 с.
2. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – [3-тє вид., пероб. і доп.] – К. : Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 215 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
3. Потійко Ю. А. Кредитування підприємств України в перехідний період :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Ю. А. Потійко ; КНЕУ. – К., 2001. – 19 с.

4. Танклевська Н. С. Кредитне фінансування сільськогосподарського виробництва / Н. С. Танклевська // Таврійський науковий вісник. – Херсон, 2008. – Вип. 120. – С. 182.

Исследованы механизмы привлечения, структура и условия получения банковских кредитов сельскохозяйственными предприятиями. Проанализированы различные методы предоставления кредитов, определена особенность кредитования предприятий по предоставлению займа в индивидуальном порядке.

Кредит, кредитные отношения, овердрафт, срочный кредит, возобновляемая кредитная линия, невозобновляемая кредитная линия, кредитное обеспечение, учетная ставка.

The mechanisms of gaining, structure and conditions for obtaining credits by agricultural enterprises were studied. Different methods of credit accommodation were analyzed, the feature of crediting enterprises concerning loaning on an individual order was defined.

Credit, credit relations, overdraft, term loan, revolving line of credit, non-revolving line of credit, credit support, the discount rate.

УДК 338.516.32

ЦІНОВА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЙОГО САМОФІНАНСУВАННЯ

І.В.Охріменко, доктор економічних наук

Викладено варіанти можливих цінових стратегій підприємства на ринку. Розглянуто та проаналізовано такі типові цінові стратегії як збереження стабільного становища підприємства на ринку; збільшення обсягів збуту та частки підприємства на ринку; максимізація прибутку та рівня рентабельності. Досліджено поведінку підприємства і з використанням спеціальних цінових стратегій – підтримання стабільної платоспроможності (ліквідності) підприємства; вихід підприємства на ринок з новою продукцією; виживання.

Ціноутворення, цінові стратегії, ринок, підприємство, конкуренція.

Важливим елементом системи заходів самофінансування для сільськогосподарського підприємства є визначення інструментів реалізації

© І.В.Охріменко, 2014